

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ІМЕНІ ПЕТРА ВАСИЛЕНКА

ГОЛОВАНОВА Ганна Євгеніївна

УДК 338.432:631.115

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ
ТОВАРНОЮ СПЕЦІАЛІЗАЦІЄЮ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

08.00.04 – економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Харків – 2019

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Харківському національному технічному університеті сільського господарства імені Петра Василенка Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор
КРАСНОРУЦЬКИЙ Олександр Олександрович,
Харківський національний технічний університет
сільського господарства імені Петра Василенка,
завідувач кафедри організації виробництва,
бізнесу та менеджменту.

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, доцент
ПОНОМАРЬОВ Олександр Сергійович,
Верховна Рада України,
Народний депутат України;

доктор економічних наук, професор
ПИСАРЕНКО Володимир Вікторович,
Полтавська державна аграрна академія,
завідувач кафедри маркетингу.

Захист відбудеться «21» грудня 2019 року о 14⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.832.02 в Харківському національному технічному університеті сільського господарства імені Петра Василенка за адресою : 61002, м. Харків, вул. Алчевських (Артема), 44, конференц-зал.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка за адресою: 61002, м. Харків, вул. Алчевських (Артема), 44.

Автореферат розісланий «19» листопада 2019 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Руденко С.В.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Економічна ефективність функціонування аграрних підприємств визначається ступенем розвитку економічного потенціалу та умовами функціонування на цільових ринках збуту продукції. В свою чергу стан та кон'юнктурні зрушення на товарних ринках визначають пріоритетність тих чи інших видів сільськогосподарської продукції, можливості виробництва та реалізації яких визначають потенціал підприємств. Відповідно, під впливом внутрішніх та зовнішніх факторів аграрне підприємство формує власну траєкторію економічного розвитку, в основі якої лежать наявні виробничі та комерційні можливості, структурні ознаки та, відповідно, товарна і галузева спеціалізація. Сучасний стан суб'єктів вітчизняного аграрного виробництва не дивлячись на успіхи у формуванні експортного потенціалу національної економіки та виключне значення для формування бюджетних надходжень характеризується наявністю суттєвих диспропорцій в сфері співвідношення галузей виробництва та превалюванням вузького переліку видів продукції навіть в рослинництві, як у ключовій галузі. Вказані диспропорції та дисбаланси ускладнюють здійснення аграрними підприємствами розширеного відтворення, а отже успішну реалізацію завдань стабілізації економічного розвитку. Останнє вимагає раціоналізації спеціалізації аграрних підприємств з огляду на вирішення завдань розширеного відтворення шляхом приведення її в стан, коли кількісні співвідношення між показниками окремих галузей здатні забезпечити найбільш повне і ефективно використання ресурсів виробництва та підвищити рівень економічної ефективності діяльності підприємств.

Слід зазначити, що нераціональна структура виробництва сільськогосподарської продукції аграрним підприємством завжди є економічно, соціально, а в ряді випадків і екологічно небезпечною в контексті вирішення завдань розвитку. Саме тому раціоналізація товарної та галузевої спеціалізації є ефективним засобом подолання внутрішньогосподарських диспропорцій та стану розбалансованості діяльності аграрних підприємств в контексті підвищення ефективності їх функціонування. Наразі, існуючі пропорції співвідношення галузей сільськогосподарського виробництва в аграрних підприємствах не є збалансованими. Ця обставина обумовлює неповну реалізацію економічних інтересів, обмежене використання економічного потенціалу, виникнення екологічних та демографічних проблем.

Теоретичним та прикладним питанням становлення та ефективного функціонування агропромислового виробництва на засадах раціоналізації структури виробництва аграрних підприємств, пошуку обґрунтованого співвідношення галузей сільськогосподарського виробництва присвячені роботи В.Я. Амбросова, О.Ю. Амосова, П.С. Березівського, О.М. Вишневської, М.В. Зубця, О.С. Виханського, І.І. Лукінова, А.І. Онищенко, В.Й. Пасхавера, П.М. Макаренка, Т.Г. Маренич, В.Я. Месель-Веселяка, С.О. Осадчого, В.М. Онегіної, В.В. Писаренка, О.С. Пономарьова, П.Т. Саблука, В.Й. Шияна та багатьох інших дослідників. Не дивлячись на глибину та багатоаспектність досліджень вказаних авторів, значна кількість проблемних питань управління процесами раціоналізації товарної спеціалізації аграрних підприємств потребує

подальшого системного наукового пророблення. Центральними з вказаних питань на фоні інтенсифікації інтеграційних процесів в агропромисловому виробництві є обґрунтування відповідних механізмів управління змінами у структурі виробництва продукції аграрних підприємств.

Вказані обставини зумовлюють актуальність обраної теми дисертації, а також визначення її мети, завдань та предметно-об'єктної сфери.

Зв'язок дисертаційної роботи з науковими програмами, планами і темами. Дослідження за темою дисертаційної роботи здійснювалося відповідно до плану науково-дослідної роботи Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка за темами «Організаційно-економічні та технологічні засади підвищення ефективності виробництва і реалізації продукції в умовах формування інноваційної моделі розвитку агропромислового виробництва» (номер державної реєстрації 0111U005203, 2011-2015 рр.) та «Механізми підвищення конкурентоспроможності, розвитку економічного та виробничо-технологічного потенціалу суб'єктів агропромислового виробництва» (номер державної реєстрації 0116U003477, 2016-2020 рр.), згідно яких автором виконано опрацювання заходів щодо управління раціоналізацією товарної спеціалізації, як передумови соціально-економічного розвитку аграрних підприємств.

Мета і завдання дослідження. *Метою* дисертаційного дослідження є обґрунтування теоретичних, методичних та практичних засад управління товарною спеціалізацією аграрних підприємств.

Досягнення поставленої мети зумовило необхідність вирішення таких завдань дослідження:

- вивчити сутність, принципи та форми розвитку спеціалізації аграрного виробництва;
- обґрунтувати теоретичні засади побудови механізмів управління товарною спеціалізацією аграрних підприємств;
- ідентифікувати методичні підходи до оцінювання рівня товарної спеціалізації та ефективності управління нею в аграрних підприємствах;
- визначити тенденції трансформації товарної спеціалізації аграрних підприємств;
- виконати оцінку ефективності виробництва в аграрних підприємствах різних типів спеціалізації;
- проаналізувати зміни кон'юнктури товарних ринків сільськогосподарської продукції в системі управління спеціалізацією аграрних підприємств;
- обґрунтувати стратегічні напрями раціоналізації товарної спеціалізації та сполучення галузей аграрних підприємств;
- ідентифікувати типологію аграрних підприємств з урахуванням ринкових умов детермінації товарної спеціалізації;
- обґрунтувати організаційно-економічні засади управління збутовою діяльністю спеціалізованих аграрних підприємств.

Об'єктом дослідження є процеси управління товарною спеціалізацією аграрних підприємств.

Предметом дослідження є теоретичні, методичні та практичні засади управління змінами в товарній спеціалізації аграрних підприємств.

Методи дослідження. Теоретичною та методологічною основою дослідження є діалектичний метод пізнання, системний підхід до вивчення економічних явищ і процесів, основні положення економічної теорії, наукові праці провідних вітчизняних і зарубіжних учених з проблем теорії та практики відродження тваринництва. Зі спеціальних методів дослідження у дисертації використані такі: абстрактно-логічний (для теоретичного узагальнення особливостей поняття товарної спеціалізації та формулювання висновків); економіко-математичний (при аналізі існуючої спеціалізації аграрних підприємств); графічний (при дослідженні організаційних процесів); монографічний (для вивчення особливостей функціонування досліджених аграрних підприємств); статистико-економічний, зокрема, його прийоми групування і зведення (для встановлення тенденцій змін спеціалізації аграрних підприємств та поєднання галузевих напрямів виробництва); системного аналізу і синтезу (для вивчення характеру і причинно-наслідкових зв'язків, встановлення тенденцій розвитку явищ і процесів) та ін.

Інформаційну базу дослідження склали нормативно-правові акти різних рівнів, офіційні матеріали Державної служби статистики України, Головного управління статистики у Харківській області, зведені та первинні дані статистичної звітності аграрних підприємств, наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених, особисті спостереження автора.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у такому:

вперше:

– обґрунтовано концептуальні засади побудови організаційно-економічного механізму управління товарною спеціалізацією аграрного підприємства, який дозволяє реалізовувати адаптаційні стратегії розвитку виробничо-комерційної діяльності за рахунок комплексного врахування дії факторів зовнішнього та внутрішнього середовища при мобілізації компонент виробничого та економічного потенціалу, а також визначати конфігурацію систем управління товарною спеціалізацією в менеджменті підприємств;

удосконалено:

– методичний підхід до визначення рівня товарної спеціалізації аграрного підприємства та ефективності управління нею на основі поєднання основних та додаткових показників та індикаторів, які характеризують рівень спеціалізації підприємства, чіткого визначення її типів, а також шляхом виконання оцінки ефективності управління спеціалізацією через призму обсягів нагромадження додаткового продукту в залежності від приросту виробничих фондів;

– визначення стратегічних орієнтирів підвищення економічної ефективності основної діяльності аграрних підприємств на фоні поширення екстенсивного типу розвитку виробничої діяльності та поступового наближення до монопродуктової спеціалізації в рослинництві при згортанні виробництва продукції тваринництва;

– методичний підхід до визначення результативності та ефективності процесу раціоналізації спеціалізації аграрних підприємств шляхом формалізованого врахування особливостей їх територіального розміщення,

ідентифікації характеристик цільових ринків збуту продукції, а також загальних тенденцій змін у структурі виробництва аграрних підприємств;

– типологію аграрних підприємств на критерії спеціалізації шляхом виділення глибоко спеціалізованих, спеціалізованих та неспеціалізованих підприємств на основі встановлення параметрів їх поділу на вказані групи з урахуванням виробничих можливостей та ринкового потенціалу підприємства та його продукції;

– організаційно-економічні засади управління збутовою діяльністю спеціалізованих аграрних підприємств шляхом визначення комплексів заходів, орієнтованих на зміну позиції підприємства в структурі каналу ринкового розподілу продукції на цільовому ринку збуту та її реалізації за більш високими цінами;

набуло подальшого розвитку:

– наукове тлумачення категорії «спеціалізація» стосовно виробничо-комерційної діяльності аграрних підприємств шляхом ідентифікації її як специфічного об'єкту управління, який характеризує обсяги та структуру виробництва та реалізації продукції підприємства, пропорції поєднання галузевих напрямів, а також повноту реалізації економічного потенціалу;

– ідентифікація тенденцій трансформації товарної спеціалізації аграрних підприємств в контексті превалювання виробництва продукції галузі рослинництва, а також визначення резервів підвищення ефективності основної діяльності аграрних підприємств при виробництві тваринницької продукції та реалізації проектів з переробки сільськогосподарської сировини;

– визначення стратегічних напрямів раціоналізації товарної спеціалізації на основі залучення прогностичних інструментів, виділення стратегічних альтернатив та ідентифікації порівняльної економічної ефективності стратегій змін товарної спеціалізації підприємств при сполученні галузей виробництва в їх структурі.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що запропоновані дисертантом практичні рекомендації щодо управління товарною спеціалізацією сільськогосподарського виробництва можуть бути використані аграрними підприємствами та органами державного управління агропромисловим розвитком.

Окремі результати дисертаційного дослідження використовуються. Окремі результати дослідження та пропозиції автора знайшли застосування в практичній діяльності ТОВ «Агрофірма імені Гагаріна» Зміївського району Харківської області (довідка № 067 від 11.02.2019 р.), ТОВ «Відродження» Харківського району Харківської області (довідка № 033 від 12.02.2019 р.), а також в навчальному процесі Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка (довідка № 05-165 від 05.03.2019 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійно виконаною науковою працею автора. Положення, що становлять наукову новизну, теоретичні обґрунтування, практичні розробки та висновки дослідження сформульовано й обґрунтовано автором особисто на основі аналізу практичних і теоретичних матеріалів. Основні положення дисертаційного дослідження

відображені в одноосібних публікаціях, з публікацій виконаних у співавторстві в дисертації виконані лише ті положення, які належать особисто автору.

Апробація результатів дослідження. Результати дисертаційної роботи доповідалися й обговорювалися на міжнародних та всеукраїнських наукових та науково-практичних конференціях, форумах, семінарах, круглих столах: «Інноваційна економіка» (м. Київ, 2017), «Сучасні механізми забезпечення соціально-економічної безпеки на макро- та макрорівнях» (м. Дніпро, 2017), «Економічні детермінанти розвитку сільськогосподарських підприємств України» (Харків, 2018), «Стратегічні імперативи розвитку туризму та економіки в умовах глобалізації» (Запоріжжя, 2018), «Роль вищих навчальних закладів у формуванні механізмів розвитку сільської кооперації сільських територій» (м. Київ, 2018).

Публікації. Основні положення, результати досліджень та висновки дисертаційного дослідження викладено у 12 наукових публікаціях загальним обсягом 4,61 друк. арк., у тому числі 1 колективній монографії, 5 статтях у вітчизняних наукових фахових виданнях, одній статті у зарубіжних наукових періодичних виданнях.

Обсяг і структура дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел з 181 найменування. Результати досліджень викладені на 185 сторінках, у тому числі основний текст складає 165 сторінок. Дисертація містить 28 таблиць, 11 рисунків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

В першому розділі «Теоретико-методичні засади організації управління товарною спеціалізацією аграрних підприємств» розглянуто сутність, принципи й форми розвитку спеціалізації аграрного виробництва, обґрунтовано механізми управління товарною спеціалізацією аграрних підприємств, окреслено методичні підходи до оцінювання рівня товарної спеціалізації та ефективності управління нею в аграрних підприємствах.

Вивчення генезису наукових поглядів та співставлення сучасних позицій щодо управління спеціалізацією аграрних підприємств дозволили визначити категорію «спеціалізація» в контексті виробничо-комерційної діяльності аграрних підприємств. При цьому доведено, що вказане явище доцільно розглядати в якості специфічного об'єкта управління, який характеризує обсяги та структуру виробництва та реалізації продукції підприємства, пропорції поєднання галузевих напрямів, а також повноту реалізації економічного потенціалу. Також було встановлено, що спеціалізація аграрного підприємства безпосередньо пов'язана зі структурою його виробництва, а отже є багатоаспектною ієрархічною сукупністю галузевих утворень, функціональних зон та блоків, які утворюють організаційну єдність відповідних виробничих підрозділів, діяльність яких обумовлює напрями економічного розвитку підприємства.

Досягнуті в конкретних умовах діяльності конкретного аграрного підприємства пропорції між тваринництвом і рослинництвом, між основним і підсобним виробництвом, між матеріальним виробництвом та

інфраструктурою, між заданими обсягами робіт у виробничій підсистемі та елементами виробничого потенціалу дозволяють ідентифікувати рівень його спеціалізації, а виклики зовнішнього середовища зумовлюють напрями зміни вказаних пропорцій та, відповідно, зрушень в структурі виробництва.

Дослідження показали, що ключовим викликом зовнішнього середовища є негармонійна реалізація економічних інтересів підприємств-товаровиробників на цільових ринках сільськогосподарської продукції та активізація процесів агропромислової інтеграції. Вказані причини обумовлюють зміни в спеціалізації аграрних підприємств як при здійсненні звичайної основної діяльності, та і при входженні до складу інтегрованих утворень. При цьому об'єктивним є пріоритетний розвиток виробництва продукції рослинництва, як найбільш ефективного наразі галузевого напрямку спеціалізації аграрних підприємств. Останнє ставить під загрозу збалансованість відтворення в сільськогосподарському виробництві в агроекологічному та соціальному аспектах. Відсутність внутрішньої збалансованості проявляється в наявності дефіциту одних ресурсів і у надлишку інших. Дефіцити певних ресурсів обумовлюють гальмування економічного зростання. Деякі з дефіцитів обумовлюють нанесення більш або менш значної шкоди довкіллю. До таких дефіцитів можна віднести дефіцит органічних добрив, який веде до руйнування гумусу в ґрунті. Саме тому раціоналізація товарної спеціалізації є ефективним засобом подолання внутрішньогосподарських диспропорцій та стану розбалансованості.

Поряд з зазначеними факторами в дослідженні ідентифіковані детермінанти товарної спеціалізації аграрних підприємств (рис. 1).

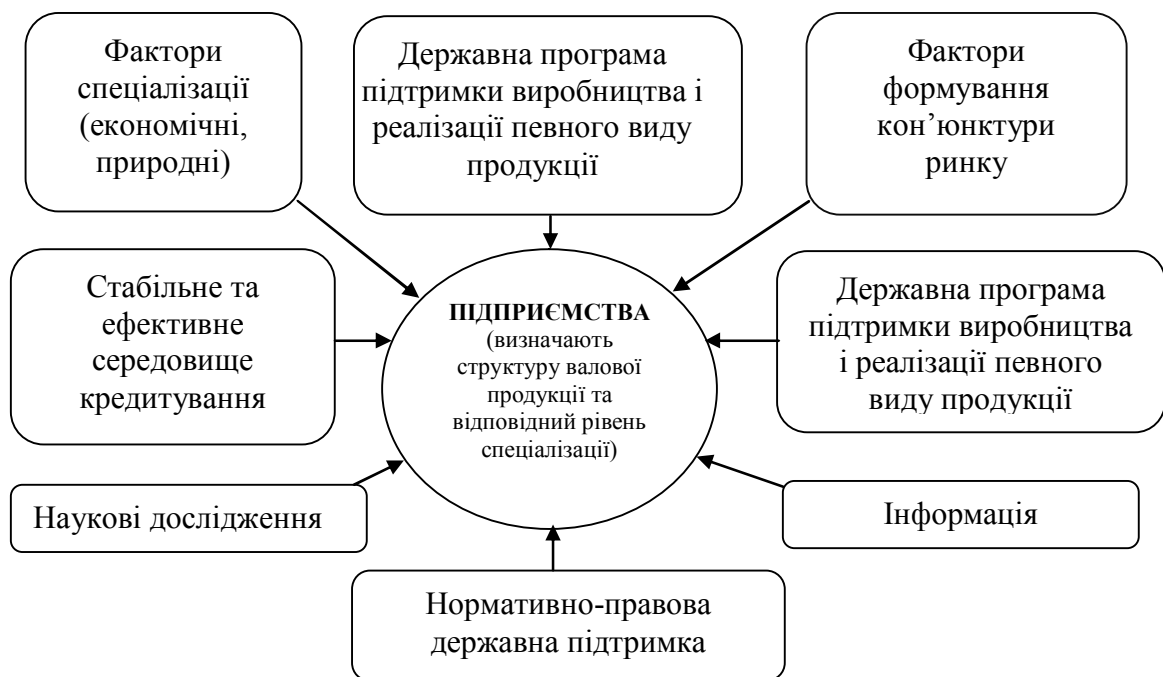

Рис. 1. Детермінанти товарної спеціалізації аграрних підприємств

З урахуванням впливів зовнішнього середовища та визначених особливостей економічного потенціалу аграрних підприємств відбувається вибір варіантів спеціалізації аграрних підприємств. Вказаний процес

управління цим процесам реалізується завдяки функціонуванню відповідного механізму управління (рис. 2). Концепція вказаного механізму припускає визначення принципів, цілей і задач, а також комплексу інструментів механізму управління спеціалізацією аграрних підприємств, які спрямовані на досягнення стійкого функціонування і розвитку підприємств. Вказана концепція враховує тенденції формування економічного потенціалу, внутрішньої інфраструктури підприємства, основні архітектурні рішення і стандарти, модель управління та вимоги до процесів управління, а також визначає принципи переходу з існуючого стану підприємства в цільовий.

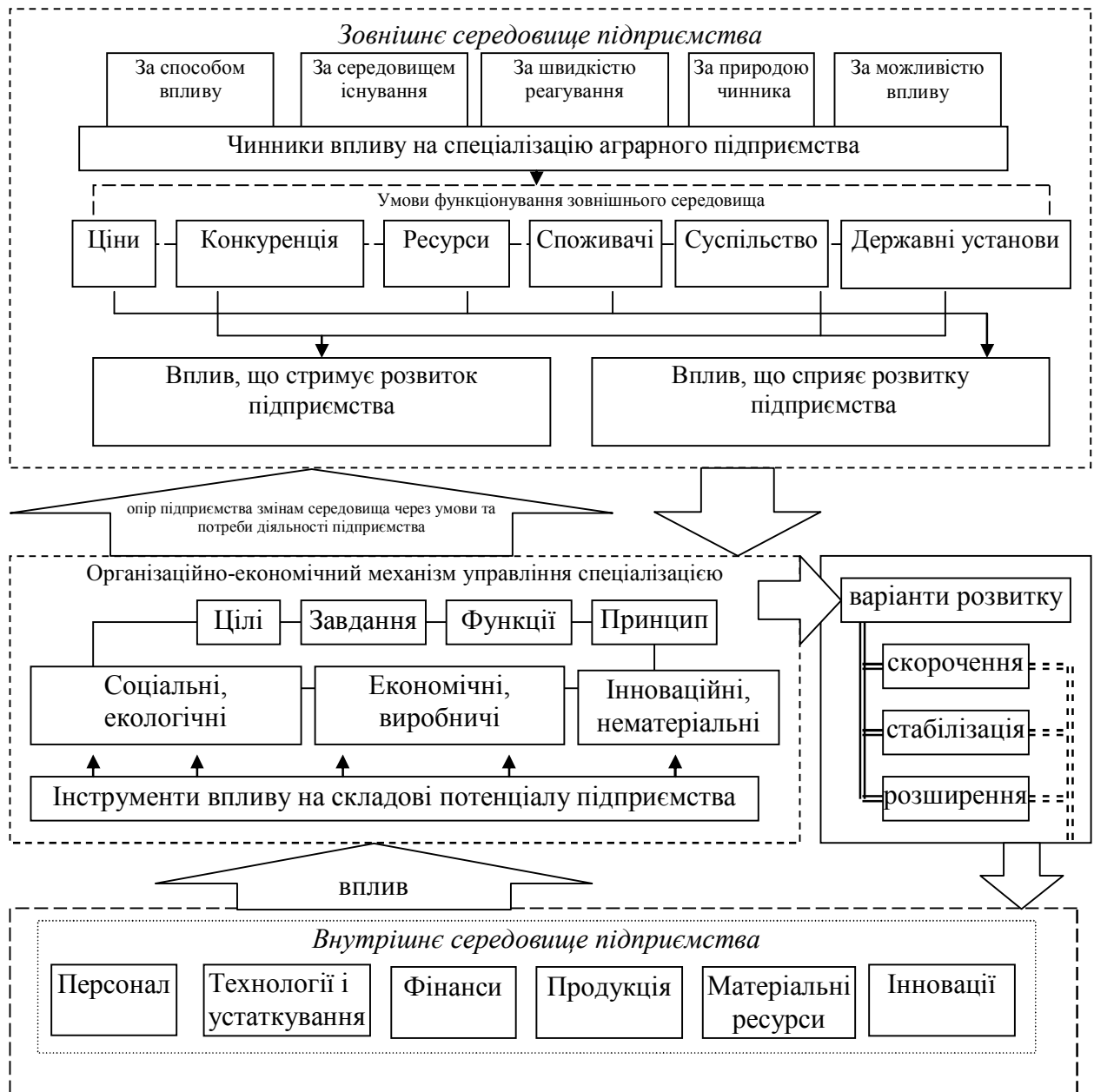

Рис. 2. Архітектура організаційно-економічного механізму управління товарною спеціалізацією аграрних підприємств

Відповідно, в дослідженні обґрунтовано концептуальні засади побудови організаційно-економічного механізму управління товарною спеціалізацією аграрного підприємства, який дозволяє реалізовувати адаптаційні стратегії

розвитку виробничо-комерційної діяльності за рахунок комплексного врахування дії факторів зовнішнього та внутрішнього середовища при мобілізації компонент виробничого та економічного потенціалу, а також визначати конфігурацію систем управління товарною спеціалізацією в менеджменті підприємств.

Після проведення аналізу оцінюються різні варіанти розвитку, визначається напрям розвитку і структури потенціалу, розробляється цільова архітектура, вимоги до інфраструктурних сервісів. На підставі одержаних даних визначається рівень відповідності поточного стану потенціалу підприємства, його структурних елементів цільовому і формуються етапи досягнення необхідного рівня, проводиться вибір програмних рішень щодо зрушень в товарній спеціалізації. Підготовка і впровадження вибраних рішень проводиться на проектній основі.

Спеціалізація виробництва у сільськогосподарських підприємствах характеризується багатьма показниками, основним з яких є структура товарної продукції. Тому значення певної галузі сільськогосподарського підприємства визначається часткою її товарної продукції у загальній кількості товарної продукції підприємства. Основний показник внутрішньогосподарської спеціалізації сільськогосподарських підприємств – структура валової продукції. До підприємств, які спеціалізуються на виробництві продукції однієї галузі, слід відносити ті, у яких ця галузь дає понад 50% товарної продукції. Звідси підприємство може відноситися до скотарського, свинарського, зернового та інших напрямів. Якщо галузь дає два види продукції, то спеціалізацію визначають за переважаючим видом продукції (наприклад, молочно-м'ясне скотарство, м'ясо-вовнове вівчарство). Якщо дві галузі господарства дають 2/3 і більше товарної продукції (на кожному з них припадає не менше як 25 і не більше 50%), то такі підприємства відносять до спеціалізованих на двох галузях. Спеціалізацію їх визначають за галуззю, продукція якої переважає (наприклад, буряко-молочний, скотарсько-льонарський напрям господарства). До тих, що спеціалізуються на трьох галузях, відносять господарства, які одержують від цих галузей 75% і більше товарної продукції, причому кожна із цих галузей повинна виробляти не менше 24% і не більше 33,3% товарної продукції. Решту підприємств відносять до тих, де певна спеціалізація не склалася.

Рівень спеціалізації підприємства визначають за часткою вартості товарної продукції головних (головної) галузей у загальній вартості його товарної продукції. Високий рівень спеціалізації мають глибоко спеціалізовані підприємства, які виробляють переважно один вид товарної продукції (птахофабрики, господарства з відгодівлі молодняку великої рогатої худоби, свиней, овочеві фабрики тощо). При цьому частка товарної продукції ключової галузі становить понад 50% загальної вартості товарної продукції. Чим менша кількість головних і додаткових галузей, тим порівняно вищим є рівень спеціалізації підприємства.

В дослідженні обґрунтовано та апробовано методичний підхід до визначення рівня товарної спеціалізації аграрного підприємства та ефективності управління нею. В основі вказаного підходу лежить поєднання основних та додаткових показників та індикаторів, які характеризують рівень

спеціалізації підприємства. Крім того, він дозволяє чітко класифікувати підприємства за рівнем спеціалізації. В свою чергу, оцінка ефективності управління спеціалізацією здійснюється через призму обсягів нагромадження додаткового продукту в залежності від приросту виробничих фондів.

Критерій ефективності спеціалізації сільськогосподарського виробництва визначається за формулою:

$$E = \frac{\Delta(c + v + m)}{\Delta c + \Delta(v + m) + \Delta m_a} \text{ або } E = \frac{\Delta(v + m)}{\Delta c + \Delta(v + m) + \Delta m_a}, \quad (1)$$

де E – ефективність спеціалізації, $\Delta(c+v+m)$ – сума приросту вартості валової продукції, $\Delta(v+m)$ – сума приросту валового доходу, Δc – сума приросту матеріальних виробничих витрат, Δv – сума приросту затрат на робочу силу, Δm_a – сума нагромадження додаткового продукту на приріст виробничих фондів.

Для більш глибокої економічної оцінки спеціалізації, що склалася, і перспективної спеціалізації сільськогосподарських підприємств використовують таку систему показників: зростання валової продукції, валового доходу і чистого доходу з розрахунку на одиницю земельної площі (сільськогосподарських угідь, ріллі), затрат праці, виробничих фондів, капітальних вкладень, поточних витрат. При цьому основними завданнями вдосконалення внутрішньогосподарської спеціалізації є: максимальне збільшення виробництва продукції в кожному підрозділі, ефективне використання виробничих фондів і трудових ресурсів, підвищення показників ефективності виробництва. При плануванні внутрішньогосподарської спеціалізації слід враховувати технологічні зв'язки між підрозділами, передбачати раціональне поєднання галузей. Кожен виробничий підрозділ повинен мати певну спеціалізацію з урахуванням комплексу умов функціонування. Науково обґрунтована спеціалізація аграрних підприємств сприяє збільшенню виробництва сільськогосподарської продукції, підвищенню продуктивності праці, зниженню собівартості продукції, що забезпечує ефективне використання виробничих ресурсів. Природні й економічні умови України різноманітні, тому вирішення питань раціональної спеціалізації сільськогосподарського виробництва є важливим напрямком підвищення його ефективності.

В другому розділі «Стан і тенденції розвитку товарної спеціалізації аграрних підприємств» визначено тенденції трансформації товарної спеціалізації аграрних підприємств до ринкових умов, виконане оцінювання ефективності виробництва в аграрних підприємствах різних типів спеціалізації, проведено аналіз кон'юнктури товарних ринків сільськогосподарської продукції в системі управління спеціалізацією аграрних підприємств.

Дослідження показали, що наразі ключовими є дві тенденції розвитку спеціалізації. Перша характеризується тим, що підприємство спеціалізується на виробництві кількох видів товарної продукції: одного-двох у рослинництві і одного-двох у тваринництві при одночасному розвитку кількох додаткових і підсобних галузей. Ця тенденція нині є основною. Друга тенденція виявляється в тому, що підприємство спеціалізується на виробництві одного виду продукції:

яловичини, свинини, м'яса птиці, яєць, овочів, фруктів тощо. Багато підприємств наразі здійснюють виробництво на промисловій основі, для них характерні як організація виробництва із закінченим циклом, так і широкий розвиток міжгосподарських зв'язків і кооперування. Особливо значного розвитку набуло кооперування у створенні великих підприємств з виробництва м'яса, що стало основним фактором поглиблення їх спеціалізації.

Для багатьох аграрних підприємств властиве комбіноване виробництво, тобто з кількома галузями за певного їх поєднання. При цьому необхідно правильно поєднувати головні, додаткові і підсобні галузі. Раціональне поєднання галузей у аграрних підприємствах визначається такими принципами: найвища ефективність виробництва; найбільш повне використання ґрунтово-кліматичних та економічних умов; зменшення сезонності використання робочої сили; використання відходів і побічної продукції одних галузей іншими; прискорення обороту коштів у підприємстві.

Поряд з розмірами підприємств (табл. 1), пошук раціонального співвідношення між рослинництвом і тваринництвом є ключовим в ідентифікації напрямів спеціалізації та підвищенні рівня економічної ефективності діяльності підприємства.

Таблиця 3.3

**Розподіл суб'єктів аграрного виробництва за розмірами
землекористування, 2008-2017 рр., од.**

Розміри землекористування	Роки						2017 р. до 2008 р., %
	2008		2013		2017		
	кількість	%	Кількість	%	кількість	%	
До 100 га	34358	67,8	32134	67,6	25835	63,4	75,2
До 1000 га	10418	20,5	9899	20,9	10023	24,6	96,2
До 5000 га	5318	10,5	4724	10,0	4312	10,6	81,1
До 10000 га	461	1,0	510	1,1	399	1,0	86,5
Більше 10000 га	93	0,2	175	0,4	166	0,4	178,5
Разом	50648	100,0	47442	100,0	40735	100,0	80,4

В дослідженні визначено розподіл підприємств рослинницького та тваринницького напрямів у відповідності до обсягів виручки від реалізації продукції. Як видно з діаграми (рис. 3), 75 % підприємств мають виручку меншу за 40 млн грн. Із значним відривом від середнього діапазону обсягу реалізації знаходяться два підприємства відповідно із виручкою у 345 та 398 млн. грн. За розподілом значень можна зауважити, що має місце досить рівномірний розподіл кількості підприємств, де 80 % загальної виручки від реалізації приходить на 43 % всієї сукупності досліджуваних суб'єктів господарювання.

На рис. 4 представлений аналогічний розподіл за тваринництвом. На відміну від рослинництва, реалізацію якого займалася із обраної сукупності 98,2 % досліджуваних підприємств, тваринництвом займалися лише 27,22 %, де переважна більшість підприємств отримали виручку до 10 млн грн, що складає 64,4 %.

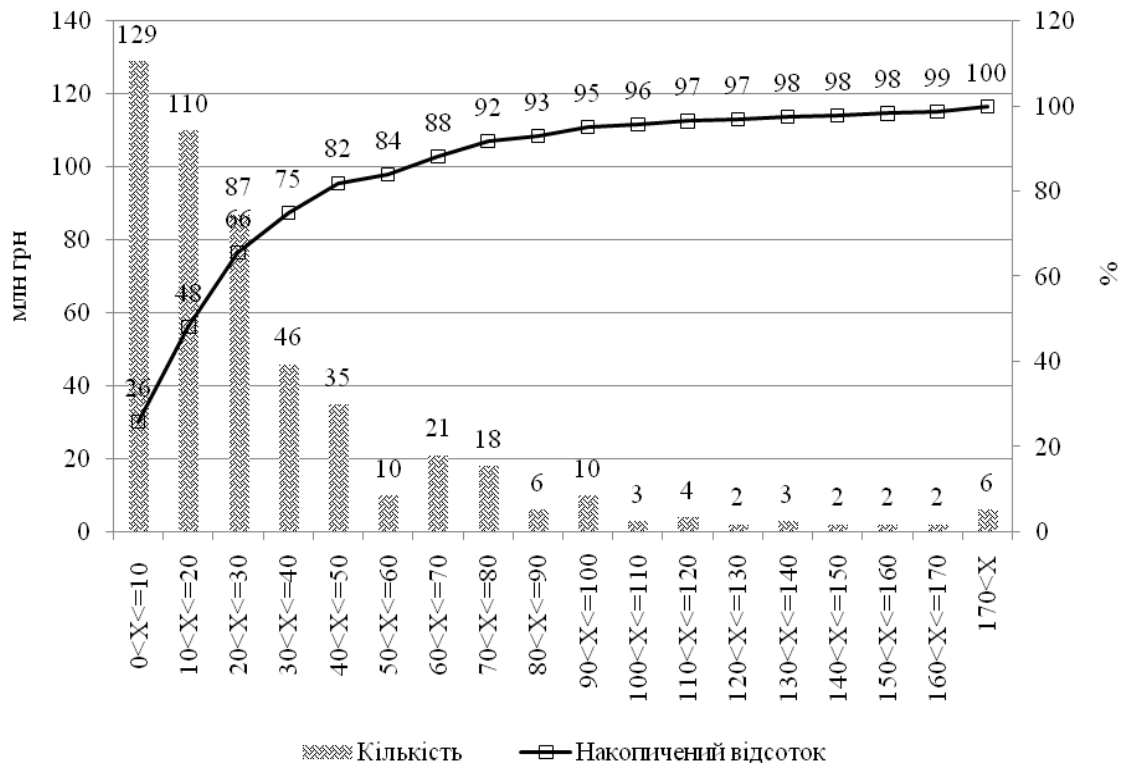

Рис. 3. Розподіл підприємств за обсягом виручки від реалізації продукції рослинництва

Серед підприємств із значним відривом від загального розкладу варто зазначити три, на які приходить 35 % всієї виручки від реалізації тваринництва серед досліджуваних підприємств, що свідчить про більшу концентрацію виручки від тваринництва серед окремих суб'єктів господарювання. 80 % всієї виручки приходить на 21,74 %.

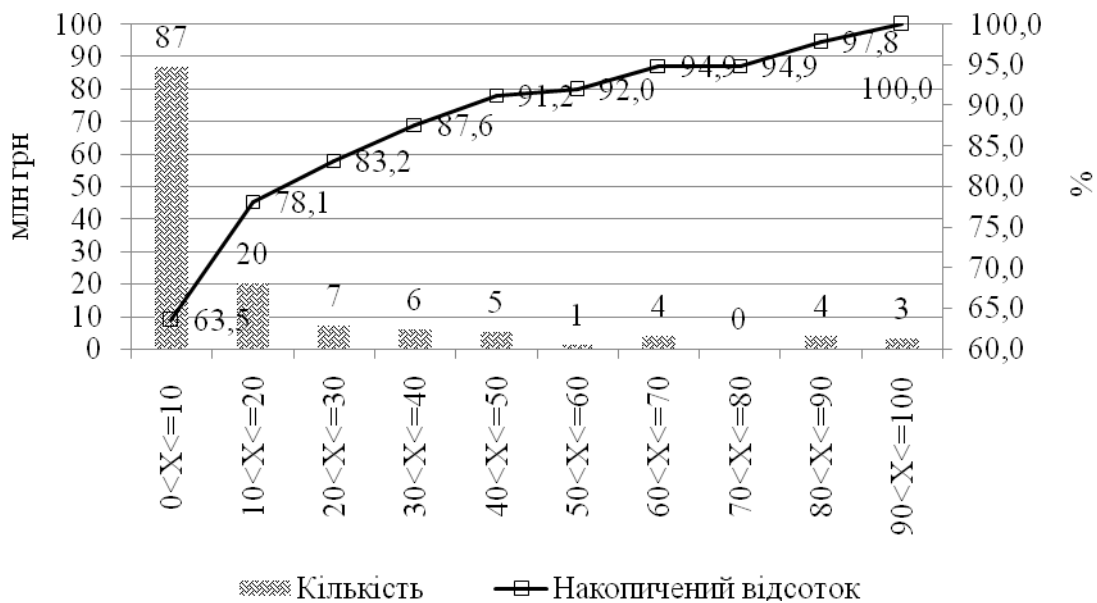

Рис. 4. Розподіл підприємств за обсягом виручки від реалізації продукції тваринництва

Отримані результати свідчать про вищий рівень концентрації виробництва продукції тваринництва, ніж рослинництва. Втім, економічна

ефективність виробництва та реалізації продукції рослинництва значно перевищує рівень ефективності виробництва продукції тваринництва.

В дослідженні також встановлено переважання екстенсивного типу розвитку виробничої діяльності та поступового наближення до монопродуктової спеціалізації в рослинництві при згортанні виробництва продукції тваринництва. Вказане обумовлює ідентифікацію стратегічних орієнтирів підвищення економічної ефективності основної діяльності аграрних підприємств, а саме експортну орієнтацію випуску товарної продукції та створення власних переробних виробництв.

Обґрунтування методичного підходу до визначення результативності та ефективності процесу раціоналізації спеціалізації аграрних підприємств дозволило формалізувати врахування в управлінні спеціалізацією особливостей їх територіального розміщення, ідентифікації характеристик цільових ринків збуту продукції, а також загальних тенденцій змін у структурі виробництва сільськогосподарської продукції на основі поєднання галузей. Засобом забезпечення раціонального сполучення галузевих утворень і стану внутрішньої ресурсної збалансованості в аграрному підприємстві є раціоналізація співвідношень між окремими галузевими утвореннями, а також утвердження стану внутрішньої ресурсної збалансованості в аграрному підприємстві, як організації. Все це і складає зміст процесу зрушень товарної спеціалізації.

В третьому розділі «Шляхи вдосконалення організації управління товарною спеціалізацією аграрних підприємств» обґрунтовано процедури економічного моделювання товарної спеціалізації та поєднання галузей аграрних підприємств, визначено пріоритетні виробничі напрями аграрних підприємств з урахуванням тенденцій цільових ринків, обґрунтовано організаційно-економічні засади управління збутовою діяльністю спеціалізованих аграрних підприємств.

В дослідженні окреслені стратегічні напрями раціоналізації товарної спеціалізації на основі залучення прогностичних інструментів, виділення стратегічних альтернатив та ідентифікації порівняльної економічної ефективності стратегій змін товарної спеціалізації підприємств при сполученні галузей виробництва в їх структурі. В основу вказаної ідентифікації покладені результати моделювання товарної спеціалізації та поєднання галузей рослинництва та тваринництва в структурі виробництва продукції підприємства. Застосування вказаного підходу опосередковується за рахунок побудови систем управління товарною спеціалізацією в менеджменті аграрного підприємства. При цьому під вказаною системою слід розуміти впорядковану сукупність вихідного, трансформаційного та раціонального стану структури виробництва в підприємстві, а також зв'язки між ними. Втім, відношення вказаних елементів до процесу зрушень в спеціалізації аграрних підприємств, передбачає здійснення менеджментом останнього визначеного управлінського, організаційного та економічного впливу на вказані елементи. При цьому елементи системи управління товарною спеціалізацією можна класифікувати, як організаційну, технологічну та матеріально-технічну компоненти (рис. 5).

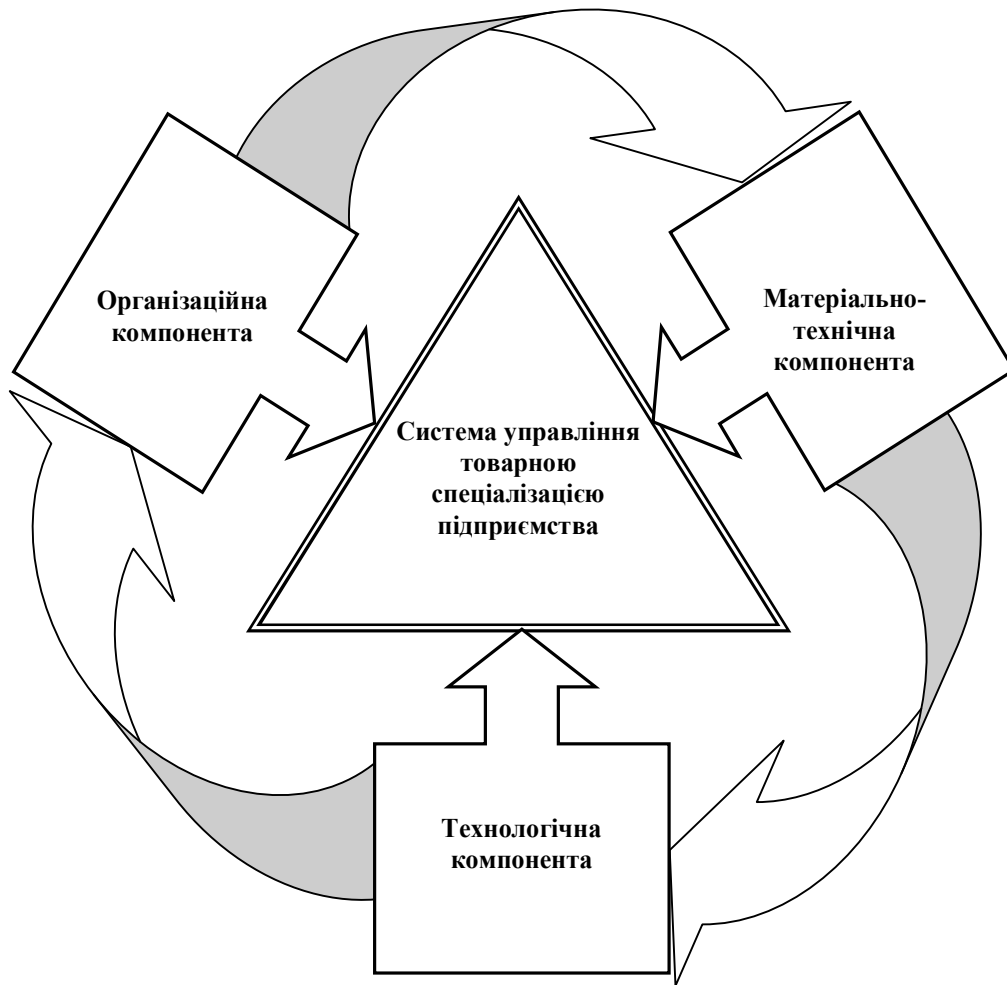

Рис. 5. Компоненти системи управління товарною спеціалізацією аграрного підприємства

Вивчення управління товарною спеціалізацією, як системи, передбачає розгляд таких його атрибутів: системоутворюючих факторів, системно-значимих та системно-визначених властивостей елементів. Зважаючи на те, що є сукупність вихідного, трансформаційного та раціонального стану елементів системи управління виробничою структурою, а також зв'язки між ними, а їх поєднання в організаційну, технологічну та матеріально-технічну компоненти дає різні комбінації залучення елементів, розглядати формування системи управління виробничою структурою необхідно у динаміці станів її елементного складу.

Виконані дослідження дозволили обґрунтувати типологію аграрних підприємств на критерії спеціалізації шляхом виділення глибоко спеціалізованих, спеціалізованих та неспеціалізованих підприємств на основі встановлення параметрів їх поділу на вказані групи з урахуванням виробничих можливостей та ринкового потенціалу підприємства та його продукції. При цьому стратегії розвитку вказаних типів підприємств є різними з огляду на їх розміри та масштаби виробництва. Доведено, що раціональними типами деталізованих стратегій розвитку в умовах змін у товарній спеціалізації аграрних підприємств є: стратегії зниження витрат за рахунок техніко-технологічних інновацій, стратегії зниження витрат за рахунок зростання масштабів виробництва, стратегії зниження витрат за рахунок збільшення розмірів землекористування підприємства, стратегії підвищення цін за рахунок

зміни позиції в каналі розподілу, стратегії збільшення доходів за рахунок диверсифікації виробництва, стратегії збільшення доходів за рахунок диференціації виробництва.

В дослідженні визначено організаційно-економічні засади управління збутовою діяльністю спеціалізованих аграрних підприємств шляхом визначення комплексів заходів, орієнтованих на зміну позиції підприємства в структурі каналу ринкового розподілу продукції на цільовому ринку збуту та її реалізації за більш високими цінами. В дослідженні обґрунтовано, що управління збутовою діяльністю аграрних підприємств має здійснюватися на основі ідентифікації системного характеру впливу конкурентних та кон'юнктурних факторів з використанням методичних підходів до оцінки ефективності функціонування маркетингових каналів просування та комерційних каналів ринкового розподілу продукції, а також співставлення вказаних оцінок з результатами визначення збутових можливостей підприємства. При цьому підприємство намагається покращити ступінь адаптивності своєї маркетингової та збутової політики для підвищення ефективності основної діяльності шляхом максимального використання свого комерційного потенціалу. Відповідно, визначаються шляхи використання інструментарію підвищення ефективності виробничо-збутової діяльності аграрних підприємств шляхом зміни позиції аграрного підприємства в структурі існуючих каналів ринкового розподілу на цільових ринках збуту продукції рослинництва та тваринництва.

ВИСНОВКИ

У дисертації знайшло нове вирішення важливе наукове завдання щодо обґрунтування організаційно-економічних засад управління товарною спеціалізацією аграрних підприємств. Теоретичні узагальнення, методичні пророблення, обґрунтування прикладних наукових досліджень дозволили дійти таких основних висновків:

1. В дослідженні розвинуто наукове тлумачення категорії «спеціалізація» стосовно виробничо-комерційної діяльності аграрних підприємств. В якості спеціалізації ідентифіковано специфічний об'єкт управління, який характеризує обсяги та структуру виробництва та реалізації продукції підприємства, пропорції поєднання галузевих напрямів, а також повноту реалізації економічного потенціалу. Досягнуті в конкретних умовах діяльності конкретного аграрного підприємства пропорції між тваринництвом і рослинництвом, між основним і підсобним виробництвом, між матеріальним виробництвом та інфраструктурою, між заданими обсягами робіт у виробничій підсистемі та елементами виробничого потенціалу дозволяють ідентифікувати рівень його спеціалізації, а виклики зовнішнього середовища зумовлюють напрями зміни вказаних пропорцій та, відповідно, зрушень в структурі виробництва.

2. Обґрунтовані концептуальні засади Концепція механізму організаційно-економічного механізму управління товарною спеціалізацією припускає визначення принципів, цілей і задач, а також комплексу інструментів

механізму управління спеціалізацією аграрних підприємств, які спрямовані на досягнення стійкого функціонування і розвитку підприємств. Вказана концепція враховує тенденції формування економічного потенціалу, внутрішньої інфраструктури підприємства, основні архітектурні рішення і стандарти, модель управління та вимоги до процесів управління, а також визначає принципи переходу з існуючого стану підприємства в цільовий. Відповідно, вказаний дозволяє реалізовувати адаптаційні стратегії розвитку виробничо-комерційної діяльності за рахунок комплексного врахування дії факторів зовнішнього та внутрішнього середовища при мобілізації компонент виробничого та економічного потенціалу, а також визначати конфігурацію систем управління товарною спеціалізацією в менеджменті підприємств.

3. В дослідженні обґрунтовано та апробовано методичний підхід до визначення рівня товарної спеціалізації аграрного підприємства та ефективності управління нею. В основі вказаного підходу лежить поєднання основних та додаткових показників та індикаторів, які характеризують рівень спеціалізації підприємства. Крім того, він дозволяє чітко класифікувати підприємства за рівнем спеціалізації. В свою чергу, оцінка ефективності управління спеціалізацією здійснюється через призму обсягів нагромадження додаткового продукту в залежності від приросту виробничих фондів. При цьому основними завданнями вдосконалення внутрішньогосподарської спеціалізації є: максимальне збільшення виробництва продукції в кожному підрозділі, ефективне використання виробничих фондів і трудових ресурсів, підвищення показників ефективності виробництва.

4. Встановлено, що для багатьох аграрних підприємств властиве комбіноване виробництво, тобто з кількома галузями за певного їх поєднання. При цьому необхідно правильно поєднувати головні, додаткові і підсобні галузі. Раціональне поєднання галузей у аграрних підприємствах визначається такими принципами: найвища ефективність виробництва; найбільш повне використання ґрунтово-кліматичних та економічних умов; зменшення сезонності використання робочої сили; використання відходів і побічної продукції одних галузей іншими; прискорення обороту коштів у підприємстві. В дослідженні визначено розподіл підприємств рослинницького та тваринницького напрямів у відповідності до обсягів виручки від реалізації продукції. 75 % підприємств мають виручку меншу за 40 млн грн. При цьому 80 % загальної виручки від реалізації приходить на 43 % всієї сукупності досліджуваних підприємств. В свою чергу, 35 % всієї виручки від реалізації тваринництва серед досліджуваних підприємств припадає на три підприємства, а 80 % всієї виручки приходить на 21,74 % підприємств, що свідчить про більшу концентрацію виручки від тваринництва.

5. В дослідженні встановлено переважання екстенсивного типу розвитку виробничої діяльності та поступового наближення до монопродуктової спеціалізації в рослинництві при згортанні виробництва продукції тваринництва. Вказане обумовлює ідентифікацію стратегічних орієнтирів підвищення економічної ефективності основної діяльності аграрних підприємств, а саме експортну орієнтацію випуску товарної продукції та створення власних переробних виробництв.

6. Обґрунтування методичного підходу до визначення результативності та ефективності процесу раціоналізації спеціалізації аграрних підприємств дозволило формалізувати врахування в управлінні спеціалізацією особливостей їх територіального розміщення, ідентифікації характеристик цільових ринків збуту продукції, а також загальних тенденцій змін у структурі виробництва сільськогосподарської продукції на основі поєднання галузей. Засобом забезпечення раціонального сполучення галузевих утворень і стану внутрішньої ресурсної збалансованості в аграрному підприємстві є раціоналізація співвідношень між окремими галузевими утвореннями, а також утвердження стану внутрішньої ресурсної збалансованості в аграрному підприємстві, як організації, що складає зміст процесу зрушень товарної спеціалізації.

7. В дослідженні окреслені стратегічні напрями раціоналізації товарної спеціалізації на основі залучення прогностичних інструментів, виділення стратегічних альтернатив та ідентифікації порівняльної економічної ефективності стратегій змін товарної спеціалізації підприємств при сполученні галузей виробництва в їх структурі. В основу вказаної ідентифікації покладені результати моделювання товарної спеціалізації та поєднання галузей рослинництва та тваринництва в структурі виробництва продукції підприємства. Застосування вказаного підходу опосередковується за рахунок побудови систем управління товарною спеціалізацією в менеджменті аграрного підприємства. При цьому під вказаною системою слід розуміти впорядковану сукупність вихідного, трансформаційного та раціонального стану структури виробництва в підприємстві, а також зв'язки між ними.

8. Виконані дослідження дозволили обґрунтувати типологію аграрних підприємств на критерії спеціалізації шляхом виділення глибоко спеціалізованих, спеціалізованих та неспеціалізованих підприємств на основі встановлення параметрів їх поділу на вказані групи з урахуванням виробничих можливостей та ринкового потенціалу підприємства та його продукції. При цьому стратегії розвитку вказаних типів підприємств є диференційованими з огляду на їх розміри та масштаби виробництва.

9. В дослідженні обґрунтовано, що управління збутовою діяльністю аграрних підприємств має здійснюватися на основі ідентифікації системного характеру впливу конкурентних та кон'юнктурних факторів з використанням методичних підходів до оцінки ефективності функціонування маркетингових каналів просування та комерційних каналів ринкового розподілу продукції, а також співставлення вказаних оцінок з результатами визначення збутових можливостей підприємства. При цьому підприємство намагається покращити ступінь адаптивності своєї маркетингової та збутової політики для підвищення ефективності основної діяльності шляхом максимального використання свого комерційного потенціалу. Відповідно, визначаються шляхи використання інструментарію підвищення ефективності виробничо-збутової діяльності аграрних підприємств шляхом зміни позиції аграрного підприємства в структурі існуючих каналів ринкового розподілу на цільових ринках збуту продукції рослинництва та тваринництва.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії та колективні монографії:

1. Holovanova H. Risks in process of management of commodity specialization of agricultural enterprises / H. Holovanova, V. Kralia // Innovative tools for socio-economic systems' development: Series of monographs Faculty of Architecture, Civil Engineering and Applied Arts Katowice School of Technology. – 2019. – Issue 25 – P. 35-43. *(авторський внесок полягає в ідентифікації пріоритетних напрямів товарної спеціалізації аграрних підприємств)*

Статті у наукових фахових виданнях:

2. Голованова Г. Є. Методичні підходи до оцінювання рівня товарної спеціалізації та ефективності управління нею в аграрних підприємствах / Г. Є. Голованова // Вісник ХНТУСГ: економічні науки. – 2018. – Вип. 193, С. 166-175.

3. Голованова Г. Є. Управління товарною спеціалізацією аграрних підприємств з урахуванням дії правового поля / Г. Є. Голованова // Вісник ХНТУСГ: економічні науки. – 2018. – Вип. 191. – С. 178-187.

4. Голованова Г. Є. Механізми управління товарною спеціалізацією аграрних підприємств / Г. Є. Голованова // Актуальні проблеми інноваційної економіки. – 2019. – № 3. – С. 63-68.

5. Голованова Г. Є. Експортна орієнтація та поєднання галузей сільськогосподарського виробництва в аграрних підприємствах / Г. Є. Голованова // Український журнал прикладної економіки. – 2019. – Том 4. – № 3. – С. 87–92.

6. Голованова Г. Є. Принципи раціоналізації вибору товарної спеціалізації виробництва в аграрних підприємствах / Г. Є. Голованова // Актуальні проблеми інноваційної економіки. – 2019. – № 4. – С. 51-56.

У зарубіжних та вітчизняних періодичних виданнях, включених до міжнародних наукометричних баз:

7. Holovanova H. Economic efficiency of barley production in Ukraine and the world / H. Holovanova, Y. Sahachko, O. Smihunova // Economic and social-focused issues of modern world. – Bratislava: School of Economics and Management in Public administration. – Issue 2. – 2019. – P. 357-362. *(авторський внесок полягає у визначенні рівня товарної спеціалізації аграрних підприємств рослинницького напрямку)*

В інших виданнях:

8. Голованова Г. Є. Розвиток тваринницького напрямку спеціалізації аграрних підприємств // В. Г. Краля, Г. Є. Голованова // Матеріали науково-практичної конференція «Інноваційна економіка» – 2017. – С.35-38. *(авторський внесок полягає в оцінці економічних наслідків зрушень в галузевій та товарній спеціалізації аграрних підприємств)*

9. Голованова Г. Є. Роль держави у формуванні раціональної товарної спеціалізації аграрних підприємств / Г. Є. Голованова // Сучасні механізми забезпечення соціально-економічної безпеки на макро- та макрорівнях. Університет митної справи та фінансів: матеріали I Міжнародної науково-

практичної конференції. – Дніпро: Університет митної справи та фінансів. - 2017. – С. 50-51.

10. Голованова Г. Є. Залучення світового досвіду в управління товарною спеціалізацією українських аграрних підприємств / Г. Є. Голованова // Матеріали круглого столу «Економічні детермінанти розвитку сільськогосподарських підприємств України». – Х.:ХНТУСГ. – 2018. – С. 15-18.

11. Голованова Г. Є. В. Сучасні мотиваційні та стимулюючі механізми високопродуктивної праці на сільськогосподарських підприємствах / Г. Є. Голованова, А. В. Чаговець // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Стратегічні імперативи розвитку туризму та економіки в умовах глобалізації»: Економіка та управління в умовах глобалізації – Запоріжжя: ЗНТУ. – Том 2. – 2018. – С. 121-123. *(авторський внесок полягає в розробці засобів та інструментів мотивації праці персоналу в умовах змін в товарній спеціалізації аграрних підприємств)*

12. Голованова Г. Є. Організаційно-економічні засади розвитку фінансово-кредитної кооперації в аграрному секторі економіки / О. О. Красноручський, Г. Є. Голованова // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції "Роль вищих навчальних закладів у формуванні механізмів розвитку сільської кооперації сільських територій" – Київ: НМЦ «Агроосвіта». – 2018. – С. 30-33. *(авторський внесок полягає у визначенні напрямів змін спеціалізації інтегрованих утворень в процесі розвитку фінансово-кредитної кооперації аграрних підприємств та інших категорій сільськогосподарських товаровиробників)*

АНОТАЦІЯ

Голованова Г. Є. Організаційно-економічні засади управління товарною спеціалізацією аграрних підприємств. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності). – Харківський національний технічний університет сільськогосподарства імені Петра Василенка. – Харків, 2019.

Дисертація присвячена обґрунтуванню організаційно-економічних засад управління товарною спеціалізацією аграрних підприємств. Вивчено сутність, принципи та форми розвитку спеціалізації аграрного виробництва. Обґрунтовано теоретичні засади побудови механізмів управління товарною спеціалізацією аграрних підприємств. Ідентифіковано методичні підходи до оцінювання рівня товарної спеціалізації та ефективності управління нею в аграрних підприємствах. Визначено тенденції трансформації товарної спеціалізації аграрних підприємств. Виконано оцінку ефективності виробництва в аграрних підприємствах різних типів спеціалізації. Проаналізовано зміни кон'юнктури товарних ринків сільськогосподарської продукції в системі управління спеціалізацією аграрних підприємств. Обґрунтовано стратегічні напрями раціоналізації товарної спеціалізації та сполучення галузей аграрних підприємств. Ідентифіковано типологію аграрних підприємств з урахуванням ринкових умов детермінації товарної спеціалізації.

Обґрунтовано організаційно-економічні засади управління збутовою діяльністю спеціалізованих аграрних підприємств. Обґрунтовано концептуальні засади побудови організаційно-економічного механізму управління товарною спеціалізацією аграрного підприємства, який дозволяє реалізовувати адаптаційні стратегії розвитку виробничо-комерційної діяльності за рахунок комплексного врахування дії факторів зовнішнього та внутрішнього середовища при мобілізації компонент виробничого та економічного потенціалу, а також визначати конфігурацію систем управління товарною спеціалізацією в менеджменті підприємств. Розроблено методичний підхід до визначення рівня товарної спеціалізації аграрного підприємства та ефективності управління нею на основі поєднання основних та додаткових показників та індикаторів, які характеризують рівень спеціалізації підприємства, чіткого визначення її типів, а також шляхом виконання оцінки ефективності управління спеціалізацією через призму обсягів нагромадження додаткового продукту в залежності від приросту виробничих фондів. Розвинуто наукове тлумачення категорії «спеціалізація» стосовно виробничо-комерційної діяльності аграрних підприємств шляхом ідентифікації її як специфічного об'єкту управління, який характеризує обсяги та структуру виробництва та реалізації продукції підприємства, пропорції поєднання галузевих напрямів, а також повноту реалізації економічного потенціалу. Виконана ідентифікація тенденцій трансформації товарної спеціалізації аграрних підприємств в контексті превалювання виробництва продукції галузі рослинництва, а також визначення резервів підвищення ефективності основної діяльності аграрних підприємств при виробництві тваринницької продукції та реалізації проектів з переробки сільськогосподарської сировини.

Ключові слова: спеціалізація, товарна структура, поєднання галузей, аграрні підприємства, механізми управління, системи управління.

ANNOTATION

Holovanova H. Organizational and economic principles of agricultural enterprises commodity specialization management. - Manuscript.

Thesis for a degree of the Candidate of Economic Sciences in specialty 08.00.04 - Economics and Management of Enterprises (by types of economic activity). -Kharkiv National Petro Vasylenko Technical University of Agriculture. -Kharkiv, 2019.

The dissertation is devoted to substantiation of organizational and economic principles of management of commodity specialization of agricultural enterprises. The essence, principles and forms of development of specialization of agrarian production are studied. The theoretical bases of construction of mechanisms of management of commodity specialization of agricultural enterprises are substantiated. Methodical approaches to assessing the level of product specialization and the effectiveness of its management in agricultural enterprises have been identified. The tendencies of transformation of commodity specialization of agricultural enterprises are determined. The estimation of production efficiency in agricultural enterprises of different types of specialization is made. Changes in the market conditions of agricultural commodity markets in the management system of

specialization of agricultural enterprises are analyzed. Strategic directions of rationalization of commodity specialization and combination of branches of agrarian enterprises are substantiated. The typology of agrarian enterprises has been identified, taking into account the market conditions for the determination of commodity specialization. The organizational and economic principles of managing the marketing activities of specialized agricultural enterprises are substantiated. The conceptual bases of construction of organizational-economic mechanism of commodity specialization management of agrarian enterprise are substantiated, which allows to realize adaptation strategies of development of production and commercial activity due to complex consideration of external and internal environment factors at mobilization of components of production and economic potential, as well as to determine product configuration configuration. in enterprise management. A methodological approach to determining the level of commodity specialization of an agricultural enterprise and the effectiveness of its management based on the combination of basic and additional indicators and indicators characterizing the level of specialization of the enterprise, a clear definition of its types, as well as by evaluating the effectiveness of management of specialization through the prism of the volume of additional product in depending on the growth of production funds. The scientific interpretation of the category "specialization" concerning the production and commercial activity of agrarian enterprises has been developed by identifying it as a specific management object, which characterizes the volume and structure of production and sales of products of the enterprise, the proportion of combination of sectoral directions, as well as the completeness of realization of economic potential. Identification of tendencies of transformation of commodity specialization of agricultural enterprises in the context of prevalence of production of products of the crop industry, as well as determination of reserves for increasing the efficiency of the main activity of agricultural enterprises in the production of livestock products and the implementation of projects on processing of agricultural raw materials.

Key-words: specialization, commodity structure, combination of production directions, agricultural enterprises, management mechanisms, management systems.

Підписано до друку 19 вересня 2019 р. Формат 60x84/16.
Папір 80 г/м². Гарнітура Times New Roman.
Друк офсетний. Обсяг: 0,9 ум.-друк. арк.; 0,9 обл.-вид.арк.
Наклад 100 прим. Замовлення № 358

Видавництво ТОВ «Щедра садиба плюс»
Свідоцтво суб'єкта виробничої справи:
серія. ДК № 4666 від 18.12.2013 р.
61052, Україна, м. Харків, вул. Ярославська, 11
(057) 754-49-42

Надруковано у ТОВ «Смугаста типографія»
Україна, 61002, Харків, вул. Чернишевського, 28а.

«Zebrine printing office» Ltd